

ASOSIY OMILLAR

X.R.Baynazarov

E.X.Xalimjonov

Andijon Mashinasozlik instituti.

Annotatsiya: Ushbu maqolada avtomobil yo‘llarida harakat xavfsizligiga ta’sir etuvchi asosiy omillar tahlil qilinib, yo‘l infratuzilmasining sifati, haydovchi va piyodalarning xatti-harakati, transport vositalarining texnik holati, shuningdek, tabiiy va ijtimoiy omillarning harakat xavfsizligiga ta’siri o‘rganiladi. Har bir omilning avtomobil infratuzilmasi va transport tizimidagi roli yoritilib, ularning xavfsizlikni ta’minlashdagi ahamiyati ochib beriladi.

Kalit so‘zlar: Avtomobil yo‘llari, harakat xavfsizligi, yo‘l infratuzilmasi, transport vositalari, haydovchilar, piyodalar, tirbandlik, texnik holat, yo‘l belgilar, svetoforlar, ob-havo sharoiti, avariylar, avtomobil zichligi, yo‘l harakati qoidalari.

Kirish: Avtomobillarning aholisi va transport vositalari sonining ko‘payishi bilan yo‘llardagi harakat murakkablashib, xavfsizlik masalasi dolzarb bo‘lib bormoqda. Harakat xavfsizligi zamonaviy transport tizimining asosiy jihatlaridan biri bo‘lib, inson hayoti va sog‘ligini himoya qilishda muhim ro‘l o‘ynaydi. Xavfsizlikka ta’sir etuvchi omillar ko‘p qirrali bo‘lib, ular yo‘l infratuzilmasi, transport vositalarining texnik holati, haydovchilarning xatti-harakati, shuningdek, ob-havo va ijtimoiy omillarni o‘z ichiga oladi. Ushbu omillarni to‘g‘ri tahlil qilish va boshqarish orqali yo‘l harakati xavfsizligini oshirish va baxtsiz hodisalar sonini kamaytirish mumkin. Aholi soni va transport vositalari ko‘payishi bilan yo‘llarda harakatlanish yanada murakkablashmoqda, bu esa xavfsizlikka ta’sir qiluvchi omillarni chuqur o‘rganishni talab etadi. Harakat xavfsizligiga ta’sir etuvchi omillar turli jihatlarni qamrab oladi: yo‘l infratuzilmasining holati, haydovchi va piyodalarning xatti-harakati, transport

vositalarining texnik ahvoli, shuningdek, tabiiy va ijtimoiy sharoitlar[1]. Ushbu omillarni chuqur tahlil qilish orqali avariya va boshqa noxush holatlarning oldini olish, avtomobil yo'larida xavfsiz va qulay transport harakatini ta'minlash mumkin.

Harakat xavfsizligiga ta'sir etuvchi asosiy omillar quyidagilardan iborat:

Yo'l infratuzilmasi: Yo'llarning sifati, kengligi, qoplamasi, yoritilishi, svetoforlar va yo'l belgilari xavfsizlikka katta ta'sir ko'rsatadi. Yomon yo'llar, yetarlicha belgilar yo'qligi va noto'g'ri svetoforlar avariya va boshqa noxush holatlarning asosiy sabablaridan biri bo'lishi mumkin.

Haydovchi omillari: Haydovchilarning tajribasi, ularning psixologik va jismoniy holati, qoidabuzarliklar (tezlik oshirish, ichimlik ichish, chalg'ish) yo'l harakati xavfsizligiga ta'sir qiladi.

Transport vositalarining holati: Mashinalarning texnik holati, shinalar, tormozlar, faralar va boshqa tizimlar harakat xavfsizligini ta'minlashda muhimdir. Nosoz texnik holat avariya va boshqa noxush holatlarga sabab bo'lishi mumkin.

Ob-havo sharoiti: Yomg'ir, qor, tuman va muzlamalar ko'rinishni kamaytiradi va yo'l qoplamasining sirpanchiq bo'lishiga olib keladi, bu esa xavfli holatlar yuzaga kelish ehtimolini oshiradi.

Piyodalar va boshqa yo'l foydalanuvchilarining xatti-harakati: Piyodalarning qoidalarga rioya qilmasligi yoki velosipedchilar va mototsikllarning noto'g'ri harakati xavfsizlikka jiddiy ta'sir qiladi.

Avtomobil zichligi va transport oqimi: Aholi soni katta avtomobillar va zich transport oqimi ham xavfsizlikka salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Tirbandliklar, tez-tez o'zgartiriladigan yo'l harakati rejimlari baxtsiz hodisalarga olib kelishi mumkin[2].

Harakat xavfsizligida transport vositalarining o'rnini juda katta. Quyidagi omillar yo'l harakati xavfsizligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Transport vositalarining sifatli va xavfsiz bo'lishi, ular bilan bog'liq qoidalarga amal qilish yo'lovchi va boshqa ishtirokchilarning hayotini saqlashda katta ahamiyatga ega.

Transport vositalarining holati, ishlashi va ularni boshqarish yo'l harakati xavfsizligini ta'minlashda asosiy ro'l o'ynaydi.

Quyidagi asosiy nuqtalarni e'tiborga olish kerak:

- transport vositalarining yaxshi texnik holati yo'l harakati xavfsizligini oshiradi. Mexanik qismlarning, tormozlarning, shinalarning va yoritish tizimining to'g'ri ishlashi zarur[3]. Avtomobillar tezligini to'g'ri boshqarish, yo'l sharoitlariga va harakat sharoitlariga moslashtirish kerak;

-Tezlikni oshirib yuborish yoki sekin harakat qilish xavfsizlikni buzishi mumkin.Signal chiroqlarini, burilish va yon berish signalini to'g'ri ishlatish boshqa yo'lovchilar bilan to'g'ri kommunikatsiya qilish va xavfsiz harakatlanishni ta'minlaydi.Transport vositalari yo'l sharoitlariga moslashishi, masalan, qor yoki yomg'irda to'g'ri harakat qilish uchun tayyor bo'lishi kerak;

-Haydovchilarning transport vositalarini to'g'ri boshqarish va harakat qoidalarini bilishi muhim. Haydovchi tajribasi va ma'lumotlari yo'l xavfsizligini yaxshilaydi. Yangi yoki ta'mirlangan transport vositalarini to'g'ri tekshirish va sertifikatlash xavfsizlikni ta'minlaydi. Har bir transport vositasi standartlarga javob berishi kerak[4].

Bu omillar transport vositalarining harakat xavfsizligidagi o'rnini belgilaydi va ular harakat qoidalariga amal qilishni ta'minlaydi.Faralar, orqa yoritgichlar, burilish signal chiroqlari va to'xtash signal chiroqlari to'g'ri ishlashi zarur. Bular boshqa haydovchilarga avtomobilning harakatlanishini, yo'nalishini va to'xtash niyatini aniq ko'rsatadi.Shinalarning holati, chuqurligi va bosimi yo'l harakati xavfsizligini ta'minlashda muhimdir. Yaxshi holatdagi shinalar yaxshiroq yo'l tutish, tormozlash va boshqaruv imkoniyatlarini taqdim etadi.Avtomobilning tashqi holati, masalan, shisha tozaligi, korpusdagi bo'yoq qoplamalari va buzilgan qismlar yo'l xavfsizligini ta'minlaydi. Buzilgan yoki ko'rinishni to'sadigan qismlar boshqa haydovchilarning avtomobilni ko'rishini qiyinlashtirishi mumkin. Old va orqa shishalar toza bo'lishi kerak[5]. Shisha yuzasidagi shikastlanish yoki ifloslanish haydovchining ko'rishini cheklashi va xavfsizlikni kamaytirishi mumkin.Avtomobilning bo'yoq qoplamalari va sirtidagi shikastlanishlar himoya qatlami sifatida xizmat qiladi. Shikastlangan yoki peeling

bo'lgan bo'yoqlar avtomobilni korroziyadan himoya qilmaydi va uzoq muddatda xavfsizlikni pasaytirishi mumkin. Avtomobilning tashqi holatida yuk tashish qoidalariga rioya qilish va kerakli ruxsatnomalar bo'lishi kerak [6]. To'g'ri yuklash avtomobilning muvozanatini saqlash va yo'l harakati xavfsizligini oshirishga yordam beradi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, transport vositalarining texnik holati va xavfsizlik tizimlari yo'l harakati xavfsizligida katta o'rin tutadi. Muntazam texnik xizmat ko'rsatish, zamonaviy xavfsizlik texnologiyalaridan foydalanish va haydovchilarning yo'l qoidalariga rioya qilishi yo'l-transport hodisalarini oldini olishga yordam beradi. Shuningdek, ekologik xavfsizlik va transport vositalaridan to'g'ri foydalanish ham umumiy xavfsizlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Transport vositalarining samarali ishlashi yo'lovchi va boshqa yo'l ishtirokchilari hayotini himoya qilishda muhim omildir. Yuqoridagi omillar avtomobilning tashqi holatini va uning yo'l harakati xavfsizligiga ta'sirini belgilaydi. Muntazam ravishda tekshirib turish va zarur ta'mirlash ishlarini bajarish haydovchining va boshqa yo'lovchilarning xavfsizligini ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Baynazarov, K., Xasanboy, S. (2024). Problems of Development of Transport and Road Transport Infrastructure of Andijan City. American Journal of Traffic and Transportation Engineering, 9(4), 63-66. <https://doi.org/10.11648/j.ajtte.20240904.11>
2. X.R. Baynazarov, Sh.A. To'rayev, X.R. Sotvoldiyev, A.R. Nosirov /YO'L-TRANSPORT HODISALARINING YUZAGA KELISH SABABLARINI TAHLIL QILISH/ "Zamonaviy sanoat ishlab chiqarish tarmoqlari va ilm - fan taraqqiyoti globallashtirishda metrologiyaning zamonaviy muammolari va yechimlari" mavzusidagi Xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari – Andijon: AndMI nashri, 2024. 926 bet
3. X.R. Baynazarov, Sh.A. To'rayev, X.R. Sotvoldiyev, A.R. Nosirov / HAYDOVCHILARGA BOG'LIQ XOLDA SODIR ETILGAN YO'L TRANSPORT HODISALARI TAHLILI/ "Zamonaviy sanoat ishlab chiqarish

tarmoqlari va ilm - fan taraqqiyoti globallashuvida metrologiyaning zamonaviy muammolari va yechimlari” mavzusidagi Xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari – Andijon: AndMI nashri, 2024. 926 bet

4. Kholmatov U. S. et al. CAUSING FACTORS OF ROAD TRANSPORT INCIDENTS IN TRAFFIC //International Journal of Education, Social Science & Humanities. – 2024. – T. 12. – №. 5. – C. 1524-1534.

5. Elmurod xalilbek o‘g‘li X., Farxodbek o‘g‘li Q. F. Farg‘ona viloyati Quva tumanini markazi Dehqon bozori hududida transport vositalarini oqimini tahlil qilish va harakatni tartibga solish. – 2024.

6. Xudayberdiyevich N. U. YO'L HARAKATI XAVFSIZLIGINING HUQUQIY ASOSLARI TAHLILI //Research and Publication. – 2023. – T. 2. – №. 1.